Ἀμασείας Ἄνθιμος Ἀλεξούδης
Μ. Ι. Γεδεών:
Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια
1890 σ. 158-160

Εἰδήσεις περί τῆς ἐν Ραιδεστῷ Μητροπόλεως καί τῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτῆς ἀρχαίων χειρογράφων βιβλίων.

Καί ἄλλοτε ἐγένοτο λόγος ἐν τῇ δημοσιογραφίᾳ περί ὑπάρξεως βιβλιοθήκης ἐκ χειρογράφων κωδήκων ἀρχαίων ἐν τῇ ἐν Ραιδεστῷ μητροπόλει καί σύν αὐτῇ πρό ἐτῶν πυρποληθέντων, κάί ἤδη ἐν τῷ ὑπ᾽ἀριθμόν 30 τῆς 25 ἀπριλίου φύλλῳ τοῦ "'Ανατολικοῦ 'Αστέρος" ὁ ἀξιότιμος κ. 'Ελευθέριος Γρ. Ταπεινός ποιεῖται μνείαν της τοιαύτης βιβλιοθήκης ἐν τῇ ὑπ᾽αὐτοῦ φιλοπονηθείσῃ ἱστορικῇ διατριβῇ "'Εκδρομή ἀπό Ραιδεστοῦ εἰς Μυριόφυτον". Ἤμην δεκαπενταετής τήν ἡλικίαν ὅτε μετέβην εἰς τήν ρηθεῖσαν πόλιν Ραιδεστόν τῷ 1840 κατά μάρτιον, ἔνθα διέμεινα μέχρι τοῦ 1844, κατοικήσας τρία ἔτη ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ ἐκείνῃ τριωρόφῳ μητροπόλει παρά τῷ τότε μέν ἐπισκόπῳ Κλαυδιουπόλεως, εἶτα δέ μητροπολίτῃ Δρυϊνουπόλεως γενομένῳ, ἀειμνήστῳ κυρῷ Παντελεήμονι, ἐπιτρόπῳ τοῦ ἀοιδίμου 'Ηρακλείας Διονυσίου, καί ἐξηκολούθουν τάς σπουδάς μου παρά τοῖς ἀειμνήστοις διδασκάλοις Γερμανῷ ἱερομονάχῳ Κεφαλλῆνι καί Κωνσταντίνῳ Χαρισιάδῃ Ἠπειρώτῃ, διαδοχικῶς διδάξασιν ἐν τῇ τῆς πόλεως ταύτης ἑλληνικῇ σχολῇ. Δέν θά λησμονήσω τόν σοβαρόν χαρακτῆρα καί τήν αὐστηρότητα ἑκατέρων μάλιστα κατά τό διάστημα τῆς παραδόσεως τοῦ μαθήματος, τοῦ μέν ἔχοντος ἀπό τῆς χειρός ἀπῃωρημένον βούνευρον, τοῦ δέ τηροῦντος παρ᾽ἑαυτῷ ἐπί τῆς ἐνώπιον αὐτοῦ τραπέζης ρόπαλον ὀζωτόν, ἅτινα σπανίως μέν , ἀλλά χρησίμως καί ἐποικοδομητικῶς ἔπιπτον ἐπί τῶν νώτων τῶν μαθητῶν ἐν περιπτώσει ἀγνοίας τοῦ μαθήματος, ἤ καί τῆς ἐλαχίστης ἀταξίας αὐτῶν (1) Καί ταῦτα μέν γράφω παρεκβατικῶς, μνησθείς ἡμερῶν εὐφροσύνων. 'Επανερχόμενος δέ εἰς τό προκείμενον πληροφορῶ ὅτι ἡ μητροπολιτική οἰκία παραλίως ἐκτισμένη συνείχετο μετά τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Παναγίας, ἔχοντος πρός ἀνατολάς παρά τῇ θαλάσσῃ τήν οἰκίαν τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ζαχαρίου, καί πρός δυσμάς τήν μητρόπολιν, ἀνεγερθεῖσαν ἐπί Γερασίμου 'Ηρακλείας (1750 ὡς ἐλέγετο), εἶτα τήν ὁδόν καί τήν μετ᾽αὐτήν πρός τά δεξιά τῷ καταβαίνοντι πρός τήν θάλασσαν, ἐκτισμένην ἱεράν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας Ρευματοκρατορίσσης μετά τοῦ παρακειμένου κήπου, ἐν ᾧ εὑρίσκετο ἐαρινόν περίπτερον (κιόσκι) ἐπί τοῦ χεί-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

λους τετραγώνου μεγάλης δεξαμενῆς. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι κυριακῆς ἦν ἑσπέρα ὑπερμεσοῦντος τοῦ 1842; καθ' ἣν ἐτελεῖτο γάμος εἰς οἰκίαν τινά καί ἐζητήθησαν αἱ ἀναγκαιοῦσαι λαμπάδες παρά τοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἐκκλησίας κ. Νικολάκη Κρασᾶ· ἐπειδή δέ ἡ ἀποθήκη τοῦ ἐλαίου καί τῶν λαμπάδων ἦν ἐν τῷ ναῷ, ὄπισθεν τοῦ παγκαρίου, κάτωθεν τοῦ γυναικωνίτου, ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο τό δάπεδον τοῦ συνοδικοῦ τῆς πρώτης ὀροφῆς τῆς μητροπόλεως, ἠνοίγη διά ταύτην τήν αἰτίαν ἡ ἐκκλησία ὑπό τοῦ ἐπιτρόπου, ἤ τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ (διότι τοῦτο οὐκ ἐγνώσθη ἀκριβῶς τότε), ὅστις ἵνα ἐν τῷ σκότει διακρίνῃ τάς δέσμας τῶν λαμπάδων ἧναψε τμῆμα κηρίου, ἐπικολλήσας αὐτό εἰς τήν ἐκ σανίδων πλευράν τῆς ἀποθήκης, ὅπερ ἐν τῇ ἀναχωρήσει ἐλησμόνησε νά σβέσῃ. Ἐκ τούτου διεδόθη τήν νύκτα ἐκείνην ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τό πῦρ, οὗτινος τήν ἀπαισίαν λάμψιν καί βαθμηδόν ἀνάπτυξιν ἁλιεῖς ἐκ τῆς θαλάσσης ἰδόντες, ἔσπευσαν εἰδοποιῆσαι τούς κατοίκους, οἵτινες ἔδραμον μέν ἀθρόοι εἰς τόν τόπον τοῦ κινδύνου ἀλλ' ἦν ἤδη ἀργά, διότι, καίπερ ἀνοιγείσης τῆς θύρας, ἡ ἐκκλησία ἦν ἀπρόσιτος ἕνεκα τοῦ πνιγηροῦ καπνοῦ καί τῶν ὁλονέν αὐξανουσῶν φλογῶν, αἵτινες ἐν ἀκαρεῖ διαδοθεῖσαι καί εἰς τόν μητροπολιτικόν οἶκον, περιεκύκλωσαν σύμπαν τό οἰκοδόμημα, ἀποτεφρωθέν, ὡς ἀπετεφρώθη καί ὁ ἱερός ναός καί πᾶσα ἡ αὐτόθι συνοικία, χωρίς νά δυνηθῶσιν αἱ οἰκογένειαι νά διασώσωσι τά σκεύη καί τά ἔπιπλα αὐτῶν, ἐκτός ἴσως ἀσημάντων τινῶν πραγμάτων· τοῦθ' ὅπερ συνέβη καί εἰς τήν ἐκκλησίαν, ἧς μόνον τό ἐν χρήσει κατά τάς ἑορτάς ἀργυρότευκτον εὐαγγέλιον μετά τοῦ ἱεροῦ δισκοποτηρίου διέσωσεν ὁ γηραιός ἀρχιμανδρίτης Ζαχαρίας, κινδυνεύσας τήν ζωήν, διότι ἐν τῇ ἐξόδῳ ἐκ τοῦ ἱεροῦ βήματος ἔπεσεν ἐξ ἀσφυξίας ἐπί τοῦ ἐδάφους οἱ δέ κατόπιν αὐτοῦ εἰσελθόντες ἐν τῷ ναῷ προσκόψαντες εἰς τό σῶμα ἠννόησαν αὐτόν καί ἐξήγαγον.

Ὁ ἀείμνηστος ἐπίσκοπος Κλαυδιουπόλεως Παντελεήμων ἀπῆν τότε εἰς τά μέρη Κεσάνης καί Χαριουπόλεως περιοδεύων, ὅπου τήν προτεραίαν κατά σύμπτωσιν εἶχε σταλῇ καί ὁ γηραιός καί ἀρχαῖος τῆς μητροπόλεως εὐταξίας Κῦρος, ἀποκομίζων αὐτῷ γράμματα, ἐγώ μεθ' ἑνός ἑτέρου παιδός ὁμηλίκου μου καί τῆς γηραιᾶς ὑπηρετρίας μόλις ἐξήλθομεν τῆς μητροπόλεως σωθέντες ἐκ τῶν φλογῶν καί κατεφύγομεν εἰς τόν εἰρημένον κῆπον, ἐν ᾧ ἀκολούθως ἔκειτο ἡ ἐαρινή αἴθουσα μετά τριῶν δωματίων ἐκ τοῦ προχείρου κτισθέντων, ἐν τῇ γωνίᾳ, εἰς τό βάθος τοῦ κήπου, ἥτις κατέστη ἡ διαρκής τοῦ ἐπισκόπου καί ἡμῶν κα-

τοικία. Ὁ ἀποτεφρωθείς μητροπολιτικός οἶκος ἦν ὡς εἴρηται τριώροφος, ἔχων ἐντός καί λουτρόν ἐν ἀχρηστίᾳ μένον, ἐνθυμοῦμαι δ'ὅτι ἑκάστης ὀροφῆς τό δάπεδον ἔφερε ἀναγκαιούσας αἰθούσας καί δωμάτια· τῆς δέ τρίτης ὀροφῆς αἴθουσαν μεγάλην καί τέσσαρα δωμάτια καλῶς διεσκευασμένα καί ἀπηρτισμένα ἔτι δέ καί τόν λεγόμενον "χρυσοῦν ὀνδάν", κομψόν καί εὐρύχωρον ἀναλόγως, χρησιμεύοντα ὡς συνοδικόν καί εἰς ὑποδοχάς· τούτου ἡ ὀροφή οὖσα ἐκ σανίδων μαύρου ξύλου καρύας παρίστανε παντός εἴδους ἄνθη ἐν πολλοῖς κεχρυσωμένα, καί κλήματα φέροντα βότρυας, καί ἐπ'αὐτων καθήμενα πτηνά, ἅτινα ἡ ἐθνική φιλοτιμία καί ἡ φιλοκαλία τῶν τήν δαπάνην χορηγησάντων ἠθέλησεν ἡ δέ καλαισθησία τοῦ γλύπτου ὑπηγόρευσε τῇ σμίλῃ. Μετά καί τήν ὀροφήν ταύτην ἦσαν δύο ἔτι μικρά δωμάτια, ἐν ἑνί τῶν ὁποίων, ὡς ἐνθυμοῦμαι , εὑρίσκετο ὠοειδής κάλαθος (σεπέτ), ὑπό δέρματος μαύρου ἔξωθεν κεκαλυμμένος ἐν ᾧ ἦσαν ἐναποτεθειμένα δέκα ἕως δώδεκα τά μέν ἐκ μεμβράνης τά δέ ἐκ παπύρου καί χάρτου ἀρχαῖα χειρόγραφα βιβλία τ ῆ ς ἱ ε ρ ᾶ ς ἀ κ ο λ ο υ θ ί α ς, οἷον εὐαγγέλια, Μηναῖα, καί λοιπά τοιαῦτα, ἐκκλησιαστικῆς ὕλης καί τῇ προσευχῇ χρήσιμα, ἅτινα μετά τοῦ οἰκοδομήματος τῆς μητροπόλεως ἐξηφάνισεν ἡ φοβερά ἐκείνη πυρκαϊά. Τούτων γοῦν οὕτως ἐχόντων, ἡ ὑπό τινων λογίων ἀναφερομένη ὡς ἐξ ἑκατόν ἑβδομήκοντα καί ἑνός κωδήκων συγκειμένη βιβλιοθήκη τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας μή καταστραφεῖσα κατά τήν πανολεθρίαν ἐκείνην τοῦ 1842 κατά λογικήν ἀκολουθίαν διεσπάρη, τά δέ τεύχη αὐτῆς ἴσως εὑρίσκονται εἴτε ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν ἐν μιᾷ βιβλιοθήκῃ ἐν Ἀνατολῇ ἤ ἐν τῇ Δύσει, εἴτε ἐσκορπισμένα εἰς διαφόρους τοιαύτας, οὐχί ὅμως καί ἐν τῇ τῆς Ἡρακλείας μητροπόλει, ἐν ᾗ διατρίψας καί τῷ 1844 ἐπι δεκαπέντε περίπου ἡμέρας οὐδένα χειρόγραφον κώδηκα εἶδον, ὡς καλῶς ἐνθυμοῦμαι.

Ἐν Ἀμισῷ τῇ 5 μαΐου 1890.

✝ Ὁ Ἀμασείας ΑΝΘΙΜΟΣ ΑΛΕΞΟΥΔΗΣ

Ἐ π ι σ η μ ε ί ω σ ι ς.- Ἡ ἐπιστολιμαία αὕτη ὑπόμνησις, ἥν ὁ σεβασμ. μητροπολίτης Ἀμασείας ποιεῖται περί τε τῆς μητροπολιτικῆς κατοικίας καί τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ραιδεστοῦ ἀναγνωσθήσεται μετά προσοχῆς, ἵνα μή ἐξακο-

λουθῶσιν οἱ καθ᾽ἡμᾶς λόγιοι ἀπολοφυρόμενοι τήν πυρπάλησιν τῶν παλαιῶν ἐκείνων πολλῶν βιβλίων, ὡς γενομένην κατά τά μέσα τοῦ ἡμετέραυ αἰῶνος. Ἡ ἀφήγησις τοῦ γεραροῦ ἱεράρχου ἐστί τοσοῦτον ἀκριβής, συμφωνεῖ δέ καί ἡ περιγραφή τοῦ μητροπολιτικοῦ οἴκου πρός ὅσα γινώσκομεν, ὥστε οὐδεμίαν ἔχομεν ἀμφιβολίαν περί τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ ἀφηγουμένου τά ἀνωτέρω.Μνείαν τῆς παλαιᾶς ἐν Ραιδεστῷ βιβλιοθήκης ἐκτενῆ ποιεῖται ὁ φίλος ἡμῶν διδάκτωρ Ριχάρδος Φοίρστερος, τέως καθηγητής τοῦ ἐν Κείλῳ πανεπιστημίου, ἀναγράφων καί τά χειρόγραφα, ἅτινα ἀπό τινος διατριβῆς τοῦ κ. Φοιρστέρου γινώσκει καί ὁ κ. Α.Π.Κεραμεύς, ἀπό δέ τοῦ κ. Κεραμέως ἀντλῶν, ὁ κ. Ταπεινός. Μεταξύ τῶν ἐν Ραιδεστῷ χειρογράφων, ἅτινα ἄγνωστον ποῦ τῆς πόλεως ἐφυλάττοντο, οὐ σημειοῦνται παρά Φοιρστέρῳ ποιήματα τοῦ Μανουήλ Φιλῆ· ἐν τούτοις ἑλληνικόν τι χειρόγραφον ἀγορασθέν ἄλλοτε ὑπ᾽ἐμοῦ εἰς τιμήν ὑπέρογκον, καί φέρον ἐπί τῆς ράχεως τοῦ δεσίματος ἀριθμόν ΙΙ2,περιεῖχε μέν ποιήματα ἄπειρα τοῦ βυζαντινοῦ τούτου ποιητοῦ ἀνέκδοτα κατά τό πλεῖστον, ἔσωζε δέ ἐν τέλει τήν σημείωσιν ὅτι ἀντεγράφη ἐκ τῆς ἐν Ἡρακλείᾳ βιβλιοθήκης, πιθανῶς ἑτέρας παρά τήν ἐν Ραιδεστῷ· ἴσως δέ κατά τάς ἀρχάς τοῦ ΙΗ᾽αἰῶνος, ὅτε ὁ πατριάρχης Γαβριήλ Γ᾽ὁ ἀπό Χαλκηδόνος ἥνωσε τῇ μητροπόλει τῆς Ἡρακλείας τήν ἀρχιεπισκοπήν Ραιδεστοῦ, τά χειρόγραφα μετεκομίσθησαν εἰς τήν ἕδραν τῆς ἡνωμένης ταύτης μητροπόλεως.Ἐν τέλει τοῦ ΙΣΤ᾽αἰῶνος, ἀφ᾽οὗ χρονολογεῖται ὁ λεπτομερής τῶν χειρογράφων κατάλογος τῆς βιβλιοθήκης ταύτης, οὐδείς λόγος ἀκριβής δυνατόν νά πείσῃ τινά ὅτι τά χειρόγραφα ἀπεθησαυρίζοντο ἐν τῷ μητροπολιτικῷ οἴκῳ, ἐν ᾧ ἐσώζοντο τά ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς πρόπαλαι χρησιμεύοντα· ὁ ἀρχαῖος κατάλογος ἁπλῶς γράφει:" ταῦτα τά κάτωθεν βιβλία εἰσίν ἐν τῷ Ραιδεστῷ", ἀλλ᾽οὐ σημειοῖ εἴπερ εὕρηντο ἐν τῇ μητροπό λει ἤ ἀλλαχοῦ που. Πιθανῶς τά πλεῖστα τούτων μετετοπίσθησαν διότι φρονοῦμεν ὅτι τάς ἐν τοῖς κάτω χρόνοις βιβλιοθήκας σπανίως μέν κατέκαιον αἱ πυρκαϊαί, συνήθως δέ πειραταί μετετόπιζον, ἁρπάζοντες, εἶτα δέ προσφέροντες τοῖς μοναχοῖς αὐτῆς ταύτης τῆς συληθείσης μονῆς τά κλαπέντα πρός ἀγοράν.Ἐν τῷ παρά Φοιρστέρῳ καταλόγῳ εὕρηται ἀναγραφόμενον χειρόγραφον "Βιβλίον μέγα τό καλούμενον Ὠκεανός"· πράγματι δ᾽ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τῶν Ἰβήρων ἀποθησαυρίζεται παμμεγέθες

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

χειρόγραφον "'Ωκεανός" ἐπιγραφόμενον, ὡς ἐπιγράφεται ἕτερον, κατά μίμησιν ἐκείνου, "Χάος"· τίς οἶδεν ἐάν ὁ 'Ωκεάνός προέρχηται ἐκ τῆς ἐν Ραιδεστῷ βιβλιοθήκης; Οὐδ'άπροσδόκητον ἐστιν ἄν ἴδῃ τις χειρόγραφα ἤ ἔντυπα τῆς μονῆς τῶν Στροφάδων λ.χ. ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τῆς Σίμωνος Πετρας, καί τάύτης πάλιν χειρόγραφα ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς Ξενοφῶντος, λαμβάνων ἐν νῷ ὅτι καλόγηροι παραλαμβάνοντες μεθ'ἑαυτῶν ἐκόμιζον ἀπό τοῦ ἑνός μέρους εἰς τό ἕτερον, ἀσφαλεστέραν οὕτω κρίνοντες τήν διατήρησιν, ἤ χριστιανοί λαμβάνοντες ἐδωροῦντο δι'εὐλάβειαν εἰς μονάς ἁγιορειτικάς. Ὡς συμπεραίνει ὁ σεβασμιώτατος μητροπολίτης 'Αμασείας, ἡ βιβλιοθήκη τῆς Ραιδεστοῦ δῆλον οὖν ἡ συλλογή τῶν χειρογράφων ἦν διεσπαρμένη εἰς πολλά σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος πρό τῆς πυρκαϊᾶς, ἥτις μετέβαλεν εἰς κόνιν χειρόγραφα, μή ἀναφερόμενα ἐν τῷ καταλόγῳ τῷ συνταχθέντι κατά τά τέλη τοῦ ΙΣΤ΄αἰῶνος.

Μ.Ι.ΓΕΔΕΩΝ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ